
ВЛИЯНИЕ НА КРЪГОВАТА ИКОНОМИКА В ЧЕРНОМОРСКИЯ БАСЕЙН

докт. Георги Хаджиев
Бургаски свободен университет

Резюме. През последните години все повече се налага стремеж към въвеждане на моделите на кръговата икономика, която да функционира в противовес на традиционния линеен модел „добив-производство-потребление-изхвърляне“.

Като част от Черноморския басейн България разполага с уникални крайбрежни и морски ресурси, които предлагат възможности за устойчив растеж на отраслите, които зависят от тях. Въпреки, че голяма част от икономиката по българското крайбрежие продължава да разчита на традиционни сектори като плажен туризъм, риболов, морски транспорт и добив на полезни изкопаеми трябва да се има предвид, че прилагането на модели от кръговата икономика съдържат огромен потенциал. Налице е обаче и все по-фрагментирано управление на крайбрежните и морски природни ресурси, поради липса на последователност в секторните политики и развитието на пазара на регионално и национално ниво, които следва да се преодолеят чрез всеобхватен подход, базиран на цялостна визия за развитие.

Приносът на българската синя икономика към националната икономика, включително по отношение на заетостта, е значителен за стандартите на ЕС. Няколко сини сектора, в това число крайбрежен и морски туризъм, рибарство и аквакултури, корабоплаване, пристанища, корабостроене и кораборемонт и експлоатация на нефт и газ, генерират около 995 млн. евро брутна добавена стойност (БДС) през 2018 г. Това е около 2% от националната БДС на всички икономически сектори и представлява 3,4% от всички работни места, което поставя България над средните нива за ЕС и над тези на Италия или Франция. Предвид относително по-малкото крайбрежно и морско пространство на България, тези резултати онагледяват стратегическото значение на нейната морска икономика. Само крайбрежният туризъм генерира 80% от всички работни места в синята икономика и допринася за 69% към БДС на синята икономика през 2018 г. Благоприятните условия за уелнес и спа туризъм по крайбрежието представляват потенциал за разкриване на допълнителни работни места. Секторът на рибарството в страната, който включва стопански риболов, аквакултури и преработка на риба, допринася с 85 млн. евро за икономиката или 1,7% от националната БДС. В сектора също така са заети почти 10 000 души и той генерира 9% от работните места в синята

икономика. Предвид нарастващата консумация на морска храна в световен мащаб, този сектор има голям икономически потенциал.¹

Икономическият потенциал на българската крайбрежна и морска екосистема е изложен на риск от човешки и климатичен натиск. Урбанизация, замърсяване, въздействие на климатичните промени, ерозия на бреговата линия и отстъпване на клифа – всички тези природни и предизвикани от човека въздействия оказват сериозен натиск върху крайбрежието. Концентрираната урбанизация, заедно със засиленото индустриално развитие, включително по отношение на пристанищата и морската инфраструктура, натоварват крайбрежната околна среда, застрашават местообитанията и самите ценности, които привличат интереса на посетители и инвеститори.

Устойчивостта е възможна с широкомащабно и ефективно прилагане. Основата на устойчивостта е да се предприемат стъпки, които вземат предвид икономическите, социалните и екологичните последици от решенията и действията. В този контекст устойчивото потребление на енергията е един от основните въпроси в центъра на дискусиите за устойчивост. Жизненоважен ресурс е и водата, която е наложително да се научим да използваме устойчиво.

Когато разглеждаме ограничените ресурси и нарастващото потребление, разбираме, че устойчивото потребление е по-скоро необходимост, а не избор. Настоящото функциониране на глобалната икономика далеч не отговаря на целта за устойчив живот. Това налага да преминем от линейна икономика, която е системата, изградена върху използването на изкопаеми горива и текущите навици на потребление, към кръгова икономика.²

Ключови думи: устойчиво развитие; Черно море; кръгова икономика; морска екосистема

JEL: O31, O33, O35, Q01, R11

I. Въвеждане на моделите на кръговата икономика

През последните години все повече се налага стремеж към въвеждане на моделите на кръговата икономика, която да функционира в противовес на традиционния линеен модел „добив-производство-потребление-изхвърляне“.

Кръговата икономика е модел на производство и потребление, ограничаващ до минимум отпадъците. Той носи ползи за околната среда, икономиката и всички нас.

Европейският съюз (ЕС) произвежда над 2,5 млрд. тона отпадъци годишно. В момента той обновява законодателството си, за да насърчи преминаването към един по-устойчив модел, известен като кръгова икономика.

Кръговата икономика е модел, насочен към удължаване на жизнения цикъл на продуктите. На практика това означава възможно най-дълго

¹ “World Bank. 2020. Bulgaria Blue Economy Policy Note. Toward a Blue Economy development.” © World Bank.”

² <https://blacksea-cbc.net/>

споделяне, заемане, повторно използване, поправка и рециклиране на съществуващи материали и продукти.

Когато един продукт достигне края на живота си, материалите, от които той е съставен, могат да продължат да се използват по друг начин. Това може да се прави отново и отново и така се намалява до минимум изхвърлянето на отпадъци.

Концепцията за кръгова икономика се изгражда в противовес на традиционния линеен модел, при който се използват суровини, създават се неща от тях, те се консумират и остатъците се изхвърлят. Този модел разчита на големи количества евтини и достъпни материали и източници на енергия.

Част от традиционния модел е и вграждането на дефекти в уредите, за да спрат те да работят на определена дата или след определен брой цикли и потребителите да бъдат принудени да си купят нови. Европейският парламент се обявява срещу тази практика, която пилее ресурси.

Ползите от прехода към кръгова икономика са многопластови и касаят целия спектър на потребление – от производството на даден продукт, през неговото пласиране на пазара до крайния битов потребител. Могат да се разграничат следните основни ползи от въвеждането на моделите на кръговата икономика:

1) опазване на околната среда - повторното използване и рециклирането на продукти намалява нуждата от добив на природни ресурси и ограничава свързаните с това щети за екосистемите, които застрашават биоразнообразието.

Кръговата икономика допринася и за намаляване на емисиите на парникови газове. Данни на Европейската агенция за околна среда показват, че промишлените процеси и използването на продукти отговарят за 9,1% от емисиите на парникови газове в ЕС, а 3,3% от емисиите са свързани с управлението на отпадъците.

Проектирането на по-ефективни и по-устойчиви продукти би помогнало за ограничаване на потреблението на енергия и други ресурси. По оценки над 80% от отражението на един продукт върху околната среда се определя още в началната фаза на проектиране.

Преминването към надеждни продукти, които могат да бъдат използвани многократно, да бъдат подобрявани и ремонтирани би довело до трупането на по-малко отпадъци.

Пакетирането се превръща във все по-голям проблем – всеки европейец генерира близо 180 кг отпадъци от опаковки на година. Подобряването на дизайна на опаковките трябва да бъде свързано с насърчаването на повторната употреба и рециклирането.

2) намаляване на зависимостта от суровини - населението на света расте, а това води до ръст на търсенето на суровини. Добивът на суровини обаче се сблъсква с естествени ограничения.

Много от страните в ЕС не разполагат с достатъчно количество суровини. Данни на Евростат показват, че ЕС внася около половината от суровините, които консумира.

Общата сума на вноса и износа на суровини от ЕС е нараснал трикратно от 2002 г. Макар че износьт расте по-бързо от вноса, ЕС продължава да внася

повече, отколкото изнася, което намира отражение в търговски дефицит от 35,5 млрд. евро за 2021 г.

Рециклирането на суровини намалява рисковете, свързани с тяхното набавяне – ЕС става по-малко зависим от световни кризи, изменения в цените и геополитически натиск.

Това важи с особена сила за ключови суровини, нужни за развитието на технологии за постигане на целите относно климата, като батериите и електрическите двигатели.

3) създаване на работни места и спестяване на разходи - ефективното използване на ресурсите е ключово за засилване на конкурентоспособността на икономиката, създаване на условия за растеж и откриване на нови работни места. Според прогнози преходът към кръгова икономика може да създаде 700 000 нови работни места в ЕС до 2030 г.

Проектирането на продуктите и материалите по начин, който позволява многократно използване и рециклиране, ще стимулира иновациите в различни сектори на икономиката.

Потребителите ще получат също така достъп до по-устойчиви и икономични продукти, което ще им спести разходи в дългосрочен план и ще подобри качеството на живота им.

Въз основа на обусловените ползи от прехода към кръгова икономика, ЕС прави постъпки и за регламентирането на този преход, чрез създаване на подходяща нормативна база. Европейската комисия представи през март 2020 г. нов план за насърчаване на кръговата икономика, който включва предложения за устойчиво проектиране на продукти, намаляване на отпадъците и разширяване на правата на потребителите, включително с право на поправка на стоките. Специално внимание се обръща на сектори, които използват много ресурси, като електрониката и комуникациите, производството на пластмаса и текстил и строителството.

През февруари 2021 г. Парламентът одобри позицията си по новия план за кръговата икономика, като призова за допълнителни мерки за постигане на екологична устойчивост и въглеродна неутралност до 2050 г. Препоръките включват затягане на изискванията за рециклиране и обвързващи цели за използването на материали и намаляване на отражението на потреблението върху околната среда към 2030 г.

Европейската комисия представи първи пакет от мерки за ускоряване на прехода към кръгова икономика през март 2022 г. Той включва предложения за устойчивост на продуктите, актуализиране на правилата за строителните продукти и стратегия за текстилните продукти.

През ноември 2022 г. Комисията предложи нови европейски правила за опаковките. Те включват изисквания за подобряване на дизайн и информативната стойност на опаковките, както и за насърчаване на повторното използване и рециклирането. Предвижда се преминаване към пластмаса на биологична основа, която се разгражда.¹

¹ <https://www.europarl.europa.eu/news/bg/headlines/economy/20151201STO05603/krghovata-ikonomika-kakvo-predstavliava-tia-i-zashcho-e-vazhna>

II. Концепция за синя икономика в контекста на кръговата икономика

Концепцията за синя икономика постепенно започва да заема важно място в икономическото развитие на държавите-членки на ЕС. Терминът „синя икономика“ се отнася до устойчивото използване на океанските и морските ресурси за постигане на икономически растеж, подобряване на поминъка и заетостта и осигуряване на трайно здраве на океанските и морските екосистеми. Глобалното разпространение на идеята за синята икономика дава нов импулс за преосмисляне на политиките в ЕС както и пътищата за развитие на крайбрежното и морското пространство и за предвиждане на политики и инвестиции в подкрепа на устойчивото развитие във всички държавите-членки. Бреговете и морските територии на България ще бъдат изправени пред изключителни предизвикателства и възможности, свързани с прехода на страната към синя икономика.¹

Урбанизация, замърсяване, въздействие на климатичните промени, ерозия на бреговата линия и скално изветряне – всички тези при - родни и предизвикани от човека въздействия оказват сериозен натиск върху българското крайбрежие. Очакваното средно покачване на морското равнище по българското черноморско крайбрежие варира от 1,5 до 3 милиметра на година (Pashova and Yovev 2010). По бреговата линия има 11 участъка, с обща дължина от приблизително 267 километра, които са с повишен риск от морски наводнения.

Голяма част от икономиката по българското Черноморие разчита на традиционни сектори като плажен туризъм, рибарство, морски транспорт и добив на полезни изкопаеми. През последните години обаче се наблюдават все по-голяма фрагментация в управлението на крайбрежните екологични и морски природни ресурси, непоследователни секторни политики за развитие и неизползвани пазари и възможности за създаване на работни места на регионално и национално ниво. Политиките за синя икономика на ЕС са крайъгълният камък, който би могъл да има трансформиращ ефект върху действията на национални и местни заинтересовани страни и обществени организации, за ограничаване на въздействията върху крайбрежната и мор - ската среда от производството и потреблението. Като страна-членка на ЕС, България се придържа към достиженията на правото на Общността, формулиращи контекста, в който следва да се преодолеят пропуските в управлението на морските екосистеми и икономики. България задейства своите процедури по морско пространствено планиране (МПП), за да обедини заинтересовани страни и бенефициери на синята икономика, с цел постигане на устойчиво управление на крайбрежните и морските ресурси. Въпреки това, изостава - щата хоризонтална интеграция в различните сектори и липсата на

¹ Под „преход към синя икономика“ в настоящия доклад следва да се разбира преминаване към по-всеобхватен и холистичен подход за управление на активите на синята икономика в морските сектори в България и в контекста на стратегията на ЕС за синя икономика и Рамката за развитие на синята икономика (PPCE). 25 Natura 2000 terrestrial and marine areas in Bulgaria cover 41,560 square kilometers.

приобщаващо планиране, които са в основата на интегрирането на политиките и вземането на решения, могат да подкопаят възможностите на България да извлече потенциални ползи от прехода към синя икономика.

„Синята икономика“ се приема като общ термин за развитието на икономически дейности, свързани с морската и океанската среда, по интегриран и устойчив начин. Съгласно Световната банка, „концепцията за синя икономика се стреми да насърчава икономически растеж, социално приобщаване и запазване или подобряване на поминъка, като същевременно осигурява екологична устойчивост на океаните и крайбрежните райони“ (Световна банка и ООН, 2017 г.). Тя подчертава, че развитието на „синя“ икономика зависи не само от правителствата, но и от активното и трайно участие на всички заинтересовани страни, включително национални, регионални, многостранни и международни организации, публичния и частния сектор, гражданското общество и други относими участници, както и от ефективното управление на знанията.

ЕС е особено активен в насърчаването на икономически растеж въз основа на устойчивото използване на океаните и моретата (син растеж). Интегрираната морска политика на ЕС (ЕК, 2007 г.) се основава на идеята за взаимосвързаност между индустриите и човешките дейности, съсредоточени върху морето. Тя насърчава холистичен подход към всички свързани с морето политики, с оглед подпомагане на устойчивото развитие на моретата и океаните и за установяване на координирани и прозрачни процеси на вземане на решения в секторните политики на ЕС по отношение на моретата и морските дейности, включително чрез стратегии на ниво морски басейн и макрорегион. Следователно, Стратегията на ЕС за син растеж (ЕК, 2012 г.) идентифицира пет иновативни морски сектора, използващи морски ресурс, с голям потенциал – възобновяема енергия, аквакултури, крайбрежен и морски туризъм, биотехнологии и добив от морското дъно, в които съществуват огромни възможности за експлоатация чрез разширяване на тези отрасли по устойчив начин.

Законодателството на ЕС относно морската среда и МПП е особено насочено към бъдещето. Целта му е да постигне баланс между опазването на морските биологични и природни системи и урегулираното икономическо развитие в морето. Въпреки че ключови сектори на синята икономика, като крайбрежния и морския туризъм, рибарството и аквакултурите, са силно засегнати от пандемията от коронавирус, се очаква синята икономика на ЕС като цяло да расте в бъдеще и да има огромен потенциален принос за възстановяването, без това да доведе до понижаване на екологичните стандарти и подкопаване на природните системи.

През декември 2019 г., ЕК приема нова стратегия за растеж, основана на идеята за декарбонизация и устойчивост, като оповестява Европейския зелен пакт (ЕЗП) за ЕС и неговите граждани (ЕК, 2019b). Пакетът от мерки на ЕЗП предлага успешен „преход към цифрова, базирана на знания, декарбонизирана

и по-кръгова промишленост в Европа“¹, като целта е Европа да се превърне в първия климатично неутрален континент до 2050 г. и да се подобри здравето на планетата, икономиката и хората. Това означава например, че морските индустрии, които работят на база интензивна употреба на изкопаеми, следва да се декарбонизират, ако искат да запазят своите лицензи и да растат. Обратно, синята икономика се разглежда като критична предпоставка за постигането на целите на ЕЗП, включително за смекчаване на ефектите и адаптиране към климатичните промени. Така например, нарастващият потенциал на възобновяемата енергия от инсталации в морето и по-устойчивото управление на морското пространство се считат за важен фактор в „зеления“ преход на ЕС.

III. Влияние на кръговата икономика в Черноморския басейн²

Като част от Черноморския басейн България разполага с уникални крайбрежни и морски ресурси, които предлагат възможности за устойчив растеж на отраслите, които зависят от тях. Въпреки, че голяма част от икономиката по българското крайбрежие продължава да разчита на традиционни сектори като плажен туризъм, риболов, морски транспорт и добив на полезни изкопаеми трябва да се има предвид, че прилагането на модели от кръговата икономика съдържат огромен потенциал. Налице е обаче и все по-фрагментирано управление на крайбрежните и морски природни ресурси, поради липса на последователност в секторните политики и развитието на пазара на регионално и национално ниво, които следва да се преодолеят чрез всеобхватен подход, базиран на цялостна визия за развитие.

Приносът на българската синя икономика към националната икономика, включително по отношение на заетостта, е значителен за стандартите на ЕС. Няколко сини сектора, в това число крайбрежен и морски туризъм, рибарство и аквакултури, корабоплаване, пристанища, корабостроене и кораборемонт и експлоатация на нефт и газ, генерират около 995 млн. евро брутна добавена стойност (БДС) през 2018 г. Това е около 2% от националната БДС на всички икономически сектори и представлява 3,4% от всички работни места, което поставя България над средните нива за ЕС и над тези на Италия или Франция. Предвид относително по-малкото крайбрежно и морско пространство на България, тези резултати онагледяват стратегическото значение на нейната морска икономика. Само крайбрежният туризъм генерира 80% от всички работни места в синята икономика и допринася за 69% към БДС на синята икономика през 2018 г. Благоприятните условия за уелнес и спа туризъм по крайбрежието представляват потенциал за разкриване на допълнителни работни места. Секторът на рибарството в страната, който включва стопански риболов, аквакултури и преработка на риба, допринася с 85 млн. евро за икономиката или 1,7% от националната БДС. В сектора също така са заети почти 10 000 души и той генерира 9% от работните места в синята

¹ Европейски парламент, “Industrial Policy,” Briefing (Brussels: European Union, 2019), [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/630309/EPRS_BRI\(2018\)630309_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/630309/EPRS_BRI(2018)630309_EN.pdf).

² “World Bank. 2020. Bulgaria Blue Economy Policy Note. Toward a Blue Economy development.” © World Bank.”

икономика. Предвид нарастващата консумация на морска храна в световен мащаб, този сектор има голям икономически потенциал.

Фигура 1. Заетост в утвърдени сектори на синята икономика

Източник: ЕК (2020 г.)

Фигура 2. Принос на утвърдените сектори на синята икономика към БДС

Източник: ЕК (2020 г.)

Фиг. 1 и 2 Заетост и принос в утвърдени сектори на синята икономика
Източник: Европейска комисия (2020 г.)

Тук възниква въпросът как в България секторите на синята икономика ще продължат напред в своето развитие за да се преодолеят текущите дефицити? Възстановяването на икономиката след пандемията, амбициозните цели на Европейския зелен пакт (ЕЗП) и новият период на многогодишно финансово планиране на ЕС (2021–27 г.) – всички те изправят българските институции както пред предизвикателства, така и пред възможности в техните усилия за възстановяване на растежа и заетостта. Предвид стопанската стойност на българската морска икономика, която е значителна по стандартите на ЕС, сините сектори биха могли да имат значителен принос за икономическото възстановяване на страната след пандемията. Стимулирането на инвестиции в по-син туризъм, намаляването на въглеродните емисии от корабоплаване, оползотворяването на потенциала на сините вериги на стойността, възстановяването на крайбрежните екосистеми и насърчаването на нововъзникващите морски сектори могат да спомогнат за извличане на максимални дългосрочни ползи, подкрепяйки същевременно краткосрочното възстановяване. Задвижването на необходимите структурни реформи, оптимизирането на междуинституционалната координация, диверсификацията на веригите за доставка и по-доброто интегриране на принципите на кръговата икономика в политиката за синя икономика допълнително предоставят път към съживяване на икономиката. Този начин на действие също ще помогне на България да заеме образцова роля в преодоляването на общите

предизвикателства в регионалния басейн на Черно море и ще укрепи нейната водеща позиция в изпълнението на ОДРЧМ.

Утвърдените сектори на синята икономика биха имали по-добри резултати, ако се обърне внимание на специфичните предизвикателства от конкурентното ползване на морските ресурси. Това може да отключи потенциала на традиционните сектори на синята икономика и да създаде повече работни места, но ще изисква по-добро управление, планиране и засилена защита на бреговете и крайбрежните ресурси. Повишаването на ефикасността на инвестиционните инициативи би могло да подобри поминъка на местните общности. Тези съображения следва да намерят отражение в секторните стратегии, които формират политиките за преход към синя икономика. Една бъдеща стратегия за синя икономика следва да насърчава действията за подпомагане на контрола върху утвърдени сектори, и да гарантира, че същите възприемат принципа на кръговата икономика чрез ефективно използване на ресурсите и намаляване на морското замърсяване.

Една национална визия и стратегия за синя икономика, придружени от съответна пътна карта, ще спомогнат за ускоряване на прехода към холистичен подход и укрепване на управленските структури под силно национално ръководство и ясно определени институционални мандати. Пътната карта ще идентифицира общи приоритети и действия, които да бъдат предприети през следващите години, с цел ускоряване на прехода към синя икономика по интегриран, последователен и всеобхватен начин, чрез осигуряване на непрекъснато участие на всички заинтересовани страни.

Стратегията на България за синя икономика може да създаде много възможности за изграждане на по-добра и по-екологосъобразна крайбрежна и морска икономика в условията на след-пандемичен финансов дефицит. Възприемането на холистичен подход към устойчивото развитие на синята икономика и прилагането на интегрирано крайбрежно и морско планиране ще улеснят по-ефективното програмиране на публичния финансов ресурс, ще отворят възможности за достъп до финансиране за частни фирми и заинтересовани страни, както и ще спомогнат за формулирането на съгласувани национални стъпки за преодоляване на трансграничните и регионалните предизвикателства.

Определянето на ясна посока в пътя на развитие на синята икономика ще осигури платформа за по-добро управление и координация между всички институции и заинтересованите страни в секторите на синята икономика. Такава координация ще осигури последователност на секторните планове за развитие, ще улесни взаимодействията и ограничи конкуренцията при ползването на морски ресурси, както и ще позволи формулирането на приоритетните инвестиции.

Укрепването на съществуващите управленски структури ще събере на една маса институции и специализирани държавни агенции с регулаторни функции по отношение на ползването на морските ресурси. Това включва хармонизиране на законодателната рамка за „зелен преход“ и прилагане на инструменти, които насърчават екосистемен подход за устойчиво развитие на синята икономика. Освен това, за да се гарантира прозрачното изпълнение на

МПП, България трябва да въведе инструменти за измерване и оценка на възможните компромиси между конкурентни видове ползване, потребители и ограничени ресурси, както и да определи точно положителните и отрицателните последици от различните варианти.

Съществен елемент на устойчивата синя икономика е опазването на синия природен капитал. Конкретно усилие в тази насока ще бъде разработването на Национален план за действие за морски отпадъци, като част от изпълнението на Регионалния план за действие за морски отпадъци за Черно море, приет от Комисията по опазване на Черно море от замърсяване през 2018 г.¹ Този план ще включва: а) приемането на конкретни политики, правни инструменти и институционални договорености, включително адекватни планове за управление на твърдите отпадъци, които съдържат програми за предотвратяване и почистване на морските отпадъци; б) програма за мониторинг, с цел оценка на актуалното състояние на морската среда по отношение на морските отпадъци; и в) подобряване на осведомеността и образователни програми и кампании.

Насърчаването на национална визия и стратегия за интегриране на държавните политики, с оглед възприемането на кръговата икономика във всички икономически сектори, ще осигури базата за постигане на ефективност и ефикасност на политиките за опазване на морските природни ресурси. Това ще позволи преминаване от линейни модели като „вземи-направи-изхвърли“ към възстановителни и регенеративни модели във веригата на стойността. България може да използва политиката за синя икономика, за да преодолее разделянето на веригите на стойността в морските сектори като създаде и въведе в тях кръгова форма на бизнес модели, с цел постигането на оптимални резултати при устойчивото използване на черноморските ресурси.

Синята икономика може да играе важна роля в прехода към въглеродна неутралност, както се подразбира от ЕЗП, което я извежда като важна област за инвестиции. Преди започването на новия програмен период на ЕС, България има реален шанс да формулира ефективен план за възстановяване от COVID кризата на крайбрежните общности и екосистемите, от които зависят тези общности, както и да подпомогне стопански субекти и заинтересовани страни, които са активни в различните сектори на синята икономика. Предвид нарастващия брой възможности за финансиране на иновативни решения за син бизнес, по-специално от страна на институциите на ЕС и банките за развитие, една програма от мерки на национално ниво би могла да предложи целенасочено съдействие за малки и средни предприятия (МСП), стартиращи предприятия и предприемачи, като ги подкрепи в изготвянето на по-добри проектни предложения и модели на работа, както и да популяризира принципите за устойчивост в реалната икономика.

¹ Общата цел на плана е да укрепи, да хармонизира и да приложи необходимите екологични политики, стратегии и мерки за устойчиво, интегрирано управление на проблемите с морските отпадъци в региона на Черно море. Вж. http://blacksea-commission.org/Downloads/BS_Marine_Litter_RAP_adopted.pdf.

Заклучение

Икономическият потенциал на българската крайбрежна и морска екосистема е изложен на риск от човешки и климатичен натиск. Урбанизация, замърсяване, въздействие на климатичните промени, ерозия на бреговата линия и отстъпване на клифа – всички тези природни и предизвикани от човека въздействия оказват сериозен натиск върху крайбрежието. Концентрираната урбанизация, заедно със засиленото индустриално развитие, включително по отношение на пристанищата и морската инфраструктура, натоварват крайбрежната околна среда, застрашават местообитанията и самите ценности, които привличат интереса на посетители и инвеститори.

Устойчивостта е възможна с широкомащабно и ефективно прилагане. Основата на устойчивостта е да се предприемат стъпки, които вземат предвид икономическите, социалните и екологичните последици от решенията и действията. В този контекст устойчивото потребление на енергията е един от основните въпроси в центъра на дискусиите за устойчивост. Жизненоважен ресурс е и водата, която е наложително да се научим да използваме устойчиво.

Когато разглеждаме ограничените ресурси и нарастващото потребление, разбираме, че устойчивото потребление е по-скоро необходимост, а не избор. Настоящото функциониране на глобалната икономика далеч не отговаря на целта за устойчив живот. Това налага да преминем от линейна икономика, която е системата, изградена върху използването на изкопаеми горива и текущите навици на потребление, към кръгова икономика.¹

REFERENCES:

Европейски парламент 2023. *Кръговата икономика: какво представлява тя и защо е важна*. Достъпно на:

<https://www.europarl.europa.eu/news/bg/headlines/economy/20151201STO05603/krghovata-ikonomika-kakvo-predstavliava-tia-i-zashcho-e-vazhna>

SZCZEPAŃSKI, M., DOBREVA, A. 2019. *Industrial Policy. Briefing*. Brussels: European Union, 2019. Available at: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/630309/EPRS_BRI\(2018\)630309_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/630309/EPRS_BRI(2018)630309_EN.pdf).

World Bank. 2020. *Bulgaria Blue Economy Policy Note. Toward a Blue Economy development*.

¹ <https://blacksea-cbc.net/>

IMPACT OF THE CIRCULAR ECONOMY ON THE BLACK SEA BASIN

Abstract. In recent years, there has been an increasing push towards the introduction of circular economy models, which would work in opposition to the traditional linear model "extraction-production-consumption-disposal".

As part of the Black Sea Basin, Bulgaria has unique coastal and marine resources that offer opportunities for sustainable growth of the industries that depend on them. Although a large part of the economy along the Bulgarian coast continues to rely on traditional sectors such as beach tourism, fishing, maritime transport and mining, it should be borne in mind that the application of circular economy models has enormous potential. However, there is an increasingly fragmented management of coastal and marine natural resources, due to a lack of consistency in sectoral policies and market development at the regional and national level, which should be overcome through a comprehensive approach based on a comprehensive development vision.

The contribution of the Bulgarian blue economy to the national economy, including in terms of employment, is significant by EU standards. Several blue sectors, including coastal and maritime tourism, fisheries and aquaculture, shipping, ports, shipbuilding and ship repair, and oil and gas exploitation, generated around €995 million in gross value added (GVA) in 2018. This is around 2 % of the national GDP of all economic sectors and represents 3.4% of all jobs, which places Bulgaria above the average levels for the EU and above those of Italy or France. Given Bulgaria's relatively smaller coastal and maritime space, these results highlight the strategic importance of its maritime economy. Coastal tourism alone generates 80% of all jobs in the blue economy and contributes 69% to the GVA of the blue economy in 2018. Favorable conditions for wellness and spa tourism along the coast represent the potential to create additional jobs. The country's fisheries sector, which includes commercial fishing, aquaculture and fish processing, contributes 85 million euros to the economy, or 1.7% of the national GDP. The sector also employs almost 10,000 people and generates 9% of jobs in the blue economy. Given the increasing consumption of seafood worldwide, this sector has great economic potential (World Bank: 2020).

The economic potential of the Bulgarian coastal and marine ecosystem is at risk from human and climatic pressure. Urbanization, pollution, the impact of climate change, shoreline erosion and cliff retreat – all these natural and man-made impacts are putting serious pressure on the coast. Concentrated urbanisation, together with increased industrial development, including in terms of ports and maritime infrastructure, is straining the coastal environment, threatening habitats and the very values that attract the interest of visitors and investors.

Sustainability is possible with large-scale and effective implementation. The basis of sustainability is to take steps that take into account the economic, social and environmental consequences of decisions and actions. In this context, sustainable energy consumption is one of the main issues at the center of sustainability discussions. Water is also a vital resource, which we must learn to use sustainably.

When we look at limited resources and increasing consumption, we understand that sustainable consumption is a necessity rather than a choice. The current functioning of the global economy falls far short of the goal of sustainable living. This requires us to move from a linear economy, which is the system built on the use of fossil fuels and current consumption habits, to a circular economy.

Keywords: sustainable development; Black sea; circular economy; marine ecosystem

JEL: O31, O33, O35, Q01, R11

✉ **Georgi Hadjiev, PhD Student**

Burgas Free University

Burgas, Bulgaria

E-mail: ghadzhiev@blackseacc.com